د سر خبرې

هر پوهنیز چوکاټ او اکاډمیکه موسسه ځان ته ځانګړې ځانګړنې او مقررات لري ، زده کوونکي او محصل ته بویه ، چې دا لایحه او مقرارت په پام کې ونیسي او د همغې پر بنسټ پر مخ ولاړ شي ، خو په ټولیزه توګه بیا یوه نړیواله قاعده لري ، چې کابو په ټولو هېوادونو کې یو ډول ده ، البته کېدای شي چې د کار په روشونو کې یې بدلون وي ، خو په ټولیزه توګه نړیوال مېتودونه په ټولو علمي او اکاډمیکو موسسو کې یو شی دي.

هر کله چې محصل له پوهنتون څخه فارغ شي ، د مونوګراف په نوم یوه رساله لیکي ، چې له معمول سره سم زیاته تحقیقي بڼه نه لري ، له هغه وروسته که یو څوک غواړي په اړونده څانګه کې زیات معلومات ترلاسه کړي ، متخصص شي ، نو باید د ماسترۍ تر نوم لاندې پروګرام کې برخه واخلي ، تر فراغت وروسته باید یوه تحقیقي رساله ، چې تېزس ورته ویل کیږي ، ولیکي.

کله چې موږ د ماسترۍ زده کړو په اخري سمستر کې و ، نو هر محصل هڅه کوله ، ترڅو د څېړنې لپاره یوه موضوع ځان ته غوره کړي. ما هم دغه سوچونه کول ، ترڅو داسې یوه موضوع غوره کړم ، چې هم نوښت ولري ، د ټولنې لپاره اغېزمنه ، په زړه پورې او ګټوره وي ، ترڅو د هغو څېړونکو لپاره چې غواړي په یاده موضوع کې پلټنه وکړي ، یو څرک لګېدلی وي.

کله چې ما غوښتل (د میدان وردګو فرهنګي حوزې) تر عنوان لاندې موضوع ځان ته غوره کړم ، له ګران استاد څېړنپوه زلمي هېوادمل سره مې دغه موضوع شریکه کړه ، هغه سمدلاسه راته وویل: "خپله غوښتنلیک زر تر زره د ماسترۍ بورډ ته وسپاره ، چې ډېره ښه او نوې موضوع دې غوره کړې ده".

د غوښتنلیک له سپارلو څو ورځې وروسته د ژبو او ادبیاتو پوهنځي مشر پوهندوی عبدالکبیر نظامي راته وویل ، چې ستا موضوع تایید شوې ، خو په لږ بدلون سره چې ته یوازې د میدان پر فرهنګي حوزه کار وکړه او د وردګو حوزه ستا اړونده نه ده. بیا یې راغبرګه کړه ، چې کولی شې خپل کار پیل کړې.

په دغه وخت کې مې له لارښود استاد پوهنوال مُحَمَّدرفیق رفیق سره هم سلا وکړه ، په ډېر ورین تندي یې زما غوښتنه ومنله او د موضوع په هکله یې څه ناڅه لومړني معلومات راکړل ، چې له کوم ځای څخه یې شروع وکړم. نو د موضوع په اړه مې خپل کار له هغو لیکوالو څخه پیل کړ ، کوم چې له هېواده بهر اوسېږي ، خو دغه کار زما لپاره ډېر ستونزمن و ، ځکه چې ځیني وخت له داسې اشخاصو سره هم مخامخ شویی یم ، چې د خپل ورور پته او د تیلیفون شمېره یې هم نه درلودله ، خو بیا هم هرکله که یو څوک وغواړي ، نو ډېر ناممکن هم شوني کولی شي ، خو چې څه له صبر څخه کار واخلي او خپل هوډ له لاسه ور نه کړي ، بیا د ژوند له ستونزو سره مبارزه کولی شي او هم خپل هدف لاس ته راوړلی شي.

په هر صورت ما هم خپل کار له ملګرو سره له اړیکو نیولو او له ډېرو منډو ترړو ، له زیاتو دروازو ټکولو څخه وروسته مې کار پیل کړ ،چې دادی تر دغه ځای پورې مې ورساوه. ښایي زما دغه څېړنه نیمګړتیاوې ولري ، خو ویلی شم چې زما دغه ګام به د نورو لپاره د رڼا یو څرک شي ، هغوی به په کې مشعلونه او ډېوې بلې کړي او خپله ټولنه په ځانګړې توګه میدان مېښت به له تورتم حالت څخه د روښانتیا په لور وهڅوم.

وړاندې تردې چې خپلو خبرو ته د پای ټکی کېږدم ، اړینه بولم ، له هغو ټولو درنو استادانو او ملګرو څخه د زړه له کومې مننه وکړم ، چې د دې اثر په ليکلو کې يې په يو ډول نه يو ډول ماته د مرستې لاس را اوږد کړی او زه يې د خپلو نيکو اخلاقو منندوی کړی يم.

په سر کې له خپل درانه لارښود استاد پوهنوال مُحَمَّدرفيق رفيق څخه مننه کوم ، چې د دې پروژې پانه ، پانه او کرښه کرښه يې لوستې او هره برخه کې يې راته ښې علمي او څېړنيزې لارښوونې کړې دي. سره له دې چې ما به د کار په جريان کې ډېرې پوښتنې کولې او ټېلفونونه مې ورته کول ، خو ده به په خندا او نرمۍ سره لارښوونې راته کولې ، چې زه يې د احسان او منني لپاره الفاظ نه لرم.

- له څېړنوال سيدمحی الدين هاشمي څخه مننه کوم ، چې وخت ناوخت يې راسره د کتابونو د راکولو مرسته کړې او هر وخت به يې را ته زما د مطلوبو ليکوالو په اړه معلومات او پتې راکولې.
- د څېړوندوی مُحَمَّداصف احمدزي کور دې ودان وي ، چې له ما سره يې د دغه تېزس د ايډېټ او تصحيح په برخه کې له حده زياته مرسته کړې ده.
- له څېړوندوی سيدنظيم سيدي څخه يوه نړۍ مننه کوم ، چې خپله ښه سلاح او مشوره يې له ما سره شريکه کړه.
- د ميدان وردګو ولايت مقام له پخواني ولياند ښاغلي ادم خان سيرت څخه يوه نړۍ مننه کوم ، چې له ما سره يې د موادو په هکله نه هېرودونکې مرستې کړي.
- له شاعر او ليکوال همت الله امين زي څخه مننه کوم ، چې له ما سره يې د ليکوالو او شاعرانو په برخه کې د مرستې لاس راغځولی دی.

په پای کې له استاد شرف الدين عظيمي ، فيض الله تراب ، ډاکټر ايمل موحد ، ډګروال مُحَمَّدحکيم ، مُحَمَّدذاکر ذکي ، لينا شريفي ، وحيدې ښکلې او له ټولو هغو درنو استادانو او يارانو څخه غرونه غرونه مننه ، چې په يوه بڼه نه يوه بڼه يې له ما سره د دې څېړنيز کار په بشپړتيا کې مرسته کړې او زه يې يوازې نه يم پرېښی ، د ټولو دې کور ودان وي او سوکاله ژوند دې ولري.

په پای کې بايد دا يادونه هم وکړم ، چې ما د امکان تر بريده کوښښ کړی چې د ميدان فرهنګي حوزې ليکوالان او شاعران معرفي کړم ، خو له زياتو هڅو سره سره بيا هم که له ما څخه د ځينو هغو يادونه پاتې شوې وي ، له ټولو ښښنه غواړم او له لوستونکو هيله لرم ، که د کوم ليکوال يا شاعر په اړه معلومات ورسره وي ، له ما سره دې يې شريک کړي او په دې برخه کې دې له ما څخه خپلې معنوي مرستې ونه سپموي ، څو په راتلونکې کې ورته پام وکړم.

په درنښت

مُحَمَّد ايمل ابراهيم خېل

لنډيز

په میدان ښار کې د اوسني تاوده او چټک ادبي یون پیل په افغانستان کې د اوسنیو مثبتو سیاسي بدلونونو ور اخوا د طالبانو د واکمنۍ پر مهال شوی دی ،خو په اوسنیو انتقالي او انتخابي دورو کې یې د پام وړ وده او پرمختګ کړی دی.

په افغانستان کې د اوسني اسلامي انتقالي دولت له راتګ وړاندې د طالبانو د واکمنۍ پرمهال د پېښور ، کابل ، ننګرهار ، لويې پکتيا ، کندهار او نورو پښتنو سيمو له ليکوالو او فرهنګيانو سره د ميدان ښار د يو شمېر ادبي او فرهنګي مخورو اړيکي ، راشه درشه او سلا مشورې ، د دې لامل شوي ، څو د دغې سيمې نوي او ځوان لوستي نسل ته فرهنګي او ادبي توکي او اثار او همدراز په دې برخه کې قوي روحيه او علاقه ولېږدېږي.

د منې ګل مشاعره چې د لومړي ځل لپاره په ۱۳۷۸ هجري لمريز کې د ميدان وردګو ولايت د چک په ولسوالۍ کې د يو شمېر هېوادپالو ځوانانو په نوښت د هغه د بنسټ ډېره ايښودل شوې ده ، هر کال د دې ولايت په مختلفو سيمو کې جوړېږي. د منې ګل مشاعره چې نوم يې د منو د بڼونو او د سيمې له ښکلا سره نه بېلېدونکی تړاو لري چې د دې ولايت د سمسورې سيمې او ښکلاوو ځرګندونه کوي ، شاعران ، اديبان ، ليکوالان او پوهان بيا د قلم په ژبه د دې ښايستونو بڼ ته نوی رنګ ورکوي.

د منې ګل مشاعره د وخت په تېرېدو سره ورو ورو د ولسوالۍ له کچې څخه د ولايت مرکز ته د فرهنګپال شخصيت ښاغلی عبدالجبار نعمی د واکمنۍ په مهال او له هغه وروسته د ولايت له سطحې څخه د هېواد او سيمې کچې ته خپل حضور لوړ کړ ، چې د هېواد له ګوټ ګوټ څخه د سږ کال مشاعرې ته د زرګونو ليکوالانو ، شاعرانو ، اديبانو ، پوهانو ، حکومتي چارواکو ، محصلينو ، زده کوونکو ، قومي مشرانو ، بزګرانو او عامو وګړو سربېره د نړيوالې ټولنې ځينو استازو راتګ د دې ادعا د غوره ثبوت د پخلي تر ټولو ښه نښه ده. د منې ګل مشاعرې اوسمهال يوه روښانه بين الافغاني بڼه خپله کړې ده ، چې د دغه ستر کلتوري بري له کبله د منې ګل ټولو لارويانو ، د ميدان وردګو د ولايت اوسېدونکو ، د ولايت حکومتي چارواکو او ټول افغان ولس ته د زړه له کومې مبارکي وايو.

په ميدان ښار کې د مشاعرو جوړېدل ، د ولايت مقام له خوا د يو شمېر کتابونو چاپول ، د خالد بن وليد ادبي ټولنې رامنځته کېدل ، د ډاکټر عبدالوکيل د فرهنګي ټولنې جوړېدل ، عامه ګالري ، د مطبعې او عامه کتابتون جوړېدل ، د دولتي راډيو د خپرونو پيل ، همدا شان د ميدان وردګو ولايت مقام د هغه مهال د اطلاعاتو او کلتور رياست له خوا د ويښ په نوم د يوې ټولنيزې ، ادبي او علمي مجلې خپرېدل او هم د ولايت د مقام رياست له خوا د ميدان وردګو مېشتو شاعرانو او ليکوالو راغونډونه او هڅونه ، هغه څه دي چې په ياده سيمه کې د اسلامي انتقالي دولت له پيل سره سم ، رامنځته شوي او ترسره شوي دي.

له دې مهاله راوروسته په اوسنيو انتقالي او انتخابي دورو کې چې نږدې يوه لسيزه موده راچاپېروي ، په نومورې سيمه کې په تدريجي توګه د چاپي ، غږيزو او تصويري رسنيو ، ادبي- فرهنګي- علمي ټولنو او غونډو ، چاپي اثارو او همدراز ادبي-فرهنګي ، سياسي ، مشاعرو جوړېدل ، اشخاصو او فعاليتونو ډېرښت ، ښه والی او وده مونډلې ده او د پرمختګ په حال کې وړاندې ځي.

دا مهال په یاده سیمه کې د میدان پر سیمه ییز ټلویزیون او د تجلا پر شخصي ټلویزیون سربېره ، چې خپرونې یې په ولایت کې رڼې لیدل کېږي ، د افغانستان د ملي ټلویزیون ، شمشاد ، آریانا او کابل نیوز ټلویزیونونو سیمه ییزې دستګاوې هم فعالیت کوي. همدا شان د میدان وردګو د دولتي راډیو په ګډون ، د تجلا غږ ، ځوان غږ ، ډیوې او سولې پیغام ، پرون او د میوند غږ په نوم شخصي راډیوګانې هم په ورځنۍ توګه په زړه پورې خپرونې لري.

په دغې سیمه کې په لیکنۍ او چاپي برخه کې هم د میدان وردګو د دولتي مجلې بدلون ، د پوهنې ریاست ښوونیزې مجلې ، عهد خپلواکې مجلې ، د شورا ورځپاڼې او له پنځه ویشتو څخه د زیاتو اونیزو او مهالنیو جریدو یادونه کولای شو.

دا چې اوسمهال په دې سیمه کې کومه چاپي مطبعه موجوده نه ده ، نو د چاپي اثارو او مجلو چاپ د کابل ښار په خصوصي مطبعو کې پر مخ وړل کېږي.

همدا شان اوس دغې سیمې د ټولنو په جوړېدو کې هم د پام وړ پرمختګ کړی دی ، چې د میدان ځوانانو ادبي ټولنه ، د وکیل نورعلم خان د فرهنګیانو خپلواکه فرهنګي ټولنه ، د علم کاروان کلتوري ټولنه ، د خالد بن ولید خپلواکه فرهنګي ټولنه ، د افغان سید جمال الدین علمي مرکز په جلرېز ولسوالۍ کې او یو شمېر نورې یې د مهمو ټولنو په توګه یادولی شو.

همداراز په دې سیمه کې اوس له لوی مرکزي کتابتون سربېره ، چې د لس زرو ټوکو په شاوخوا کې د بېلابېلو کتابونو لرونکی دی ، د میدان ښار اړوندو ښوونځیو ترڅنګ د ولسوالیو په ښوونځیو او ادبي ټولنو کې هم په لسګونو کتابتونونه شته ، چې شتون یې ډېری ځوانان د کتاب لوستنې او مطالعې ته هڅولي دي.

د یادونې وړ ده ، چې په دې وروستیو کې په میدان ښار کې پر نورو ادبي ، فرهنګي او ژورنالستیکو لاسته راوړنو سربېره د تاریخي اثارو یو موزیم هم جوړ شوی ، چې په لسګونو اثار په کې د خلکو په همکارۍ ځای پر ځای شوي دي او هره ورځ په لسګونو کسان ورڅخه په پوره لېوالتیا لیدنه کوي. نوموړی موزیم د اسلامي توکو ، لرغونو توکو ، د سیمې د پخوانیو کارول شوو توکو او لاسي صنایعو د څلورو جلا جلا برخو لرونکی او د لرغونو زمانو په تاریخي او کلتوري میراث پورې تړاو لري. همدارنګه یوه عامه ګالري هم شتون لري ، چې د مولوي عبدالرب په نوم شهرت لري ، په لسګونو ډول ، ډول قلمي او انځوریز اثار د دغه ولایت له اړوندو سیمو څخه راټول شوي او په کې خوندي شوي دي.

د میدان وردګو فرهنګپال خلک همداراز د سینما او تیاتر په برخه کې هم له چا کم نه دي ، دغه سیمه زیات شمېر ممثلین لري ، اوس په کې دوه تیاترونه چې یو یې دولتي او بل یې په نادولتي توګه فعالیت کوي ، شتون لري.

په دې وروستیو کې چې د افغانستان د ۲۹ ولایتونو د ممثلینو ګډ فیستیوال جوړ شوی و ، میدان وردګو په کې پنځم مقام ترلاسه کړ.

په دغې سیمه کې د علم او پوهې په برخه کې هم ډېر څه شوي دي ، د میدان وردګو پر دولتي دارالمعلمین سربېره ، چې په عصري وسایلو او نوې ټکنالوژۍ سمبال دی ، یو شخصي پوهنتون هم جوړ شوي

دي ، چې په لس ګونو محصلین په کې په زده کړو بوخت دي او د تکړه مسلکي استادانو له خوا یې تدریسي چارې پرمخ وړل کېږي. د یادونې وړ ده ، چې د دې ولایت له پاره به په راتلونکی کال (۱۳۹۳لمریز) یو دولتي پوهنتون هم په کار پیل وکړي.

په دې سربېره په ټولیزه توګه په دغې سیمه کې اوسمهال د بېلابېلو ژبو او معلوماتي ټکنالوژۍ او نورو مسلکي کورسونو او مرکزونو ترڅنګ د عبدالله عزام په نوم دارالعلوم ، د حضرت ابوبکر الصدیق دارالعلوم ، د داکټر عبدالوکیل کرنې عالي انسټیټوټ ،د چک د برېښنا انسټیټوټ ، اداري او سوداګرۍ انسټیټوټ ، شپږ تخنیکي لېسې ، ۱۶ لویې رسمي دیني مدرسې ، پنځه دارالحفاظونه ، ۱۰۳ عالي لېسې ، ۹۷متوسطه ښوونځي ، ۱۴۱ لومړني ښوونځي شتون لري ، چې په سلګونو زره زده کوونکي په کې په زده کړو بوخت دي.

په دغې سیمه کې اوس د شاعرانو او لیکوالو شمېر په حیرانوونکې توګه زیات شوی او د لا ډېرېدو په حال کې دی. د دغو لیکوالو له خوا په اړونده سیمه کې په لسګونو بېلابېل ادبي ، فرهنګي او ټولنیز اثار لیکل شوي ، چې یو شمېر یې د نورو له خوا او ډېر شمېر یې د لیکوالو په شخصي مالي لګښت چاپ شوي دي.

د دغو لیکوالو له خوا په زړه پورې او ګټورې ادبي او فرهنګي ناستې او مشاعرې جوړېږي. د یادولو ده ، چې په دې وروستیو کې د میدان وردګو د مېشتو لیکوالو او فرهنګیانو له خوا وخت ناوخته پر ازادو مشاعرو سربېره د پښتو د ادبي او فرهنګي ډګر د پراختیا په موخه په یاد سیمه کې هر کال د منې ګل په نوم یوه ستره مشاعره جوړېږي ، چې له هېواد سربېره د پښتونخوا سیمو شاعران او لیکوال هم په کې ګډون کوي او د منې ګل په اړه په کې خپلې ترتیب کړې مقالې ، شعرونه او لیکنې حاضرینو ته وړاندې کوي. همدا رنګه هر کال یو زیات شمېر کتابونه په هم دغه ویاړ د چاپ په ګاڼه سمبالېږي چې دا خورا لوی فرهنګي خدمت دی.

د پایلې په توګه باید ووایو ، چې پورتنۍ یادې شوې برخې هغه څه دي ، چې موږ یې د دغې سیمې د ادبي او فرهنګي حالت د څېړنې په برخه کې اړین ګڼو او د دې کتاب د بحث او څېړنې عمده موضوع ده ، چې په راتلونکو برخو کې به په تفصیل سره ورباندې خبرې وشي.

د مطالبو فهرست

سـلیك ... مخگڼـه

د سر خبرې...ا

لنډیز...ج

سریزه...۱

د موضوع اهمیت او ارزښت...۶

د موضوع مخینه...۸

د څېړنې مېتود...۱۱

لومړی- د میدان وردګو ولایت جغرافیاوي موقعیت...۱۳

کانونه...۱۴

د میدان وردګو ولایت کی د فرهنګی هڅو تاریخی شالید (پس منظر)...۱۴

د میدان وردګو ولایت اداري شالید ته لنډه کتنه...۱۵

په بېلا بېلو دورو کې د دې ولایت والیان...۱۷

دویم- تاریخی ځایونه...۱۸

د الغتا لرغونې نښې...۱۸

دریم – دودونه او رواجونه...۲۲

څلورم- ادبي ، فرهنګي او علمي ټولنې...۲۹

پنځم .لیکنیزې ، غږیزې او انځوریزې رسنۍ...۳۵
الف: چاپي یا لیکنیزې رسنۍ ۳۵
ب: غږیزې رسنۍ: ۴۰
ج: تصویري رسنۍ ۴۲
شپږم- د مشاعرې تاریخي پس منظر ته لنډه کتنه..۴۳
پښتو ادب او مشاعرې:..۴۵
د پښتو مراکز او مشاعرې:..۵۲
منې ګل د لومړنۍ مشاعرې راپورتاژ ۶۱
اووم- ادبي ، فرهنګي او علمي چاپ شوي اثار..۶۷
اتم- د میدان سیمې ادبي او فرهنګي فعالین..۸۳
مناقشه..۱۴۴
پایله..۱۴۵
پای پایله..۱۴۸
وړاندیزونه..۱۵۰
ماخذونه ۱۵۵